

Рисковете на агресивната наказателна политика

От **Йонко Грозев**

Последна промяна в 18:30 на 23 фев 2010, 2338 прочитания, [34 коментара](#)

Половин година след началото на мандата на правителството на Бойко Борисов борбата с организирана престъпност и корупцията зае централно място в работата му - под скептичния, но обнадяващ поглед на избирателя, на когото именно това беше обещано на изборите. Със съдействието на една видимо активизирала се прокуратура това правителство започна агресивна политика на наказателно преследване. В комбинация с внесените в парламента предложения за промени в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), писани от прокурори, а не от адвокати, както обясни министър-председателят, се създаде трайно усещане за целенасочен опит за

пренаписване на баланса между властта на държавата и правата на обвиняемите

в наказателния процес. Същественият въпрос е необходим ли е този нов баланс и в съответствие ли е с приетите основни правила в развитите демокрации.

В предложенията за изменения в наказателния процес имаше такива, които не предизвикаха възражения - като отпадането на забраната записаните със специални разузнавателни средства разговори да могат да бъдат използвани и за целите на друго обвинение, а не само за производството, по което са събрани. Тази забрана нямаше смислено обяснение освен желанието на предходното правителство да няма ефективно разследване на корупцията.

Очевидно, ако, разследвайки едно престъпление, събереш доказателства за друго, няма разумна причина да не използваш това доказателство. Аргументът, че така се предотвратяват възможности за злоупотреби със специалните разузнавателни средства е неубедителен. Подобряване на контрола върху подслушването е необходимо, но забраната да се използват събраните доказателства обезсмисля цялото действие и също толкова необходимо беше да отпадне.

Други предложения за законодателни промени обаче предизвикаха

активни възражения, че ще се нарушат основни права

на обвиняемите, гарантирани и по силата на международни договори. Такива са отпадането на задължението за внасяне на обвинение в съда в срок от две години от започване на наказателното производство, възможността за назначаване на адвокат при неявяване на наетия от обвиняемия защитник, отпадането на забраната за разследващ полицаи да дава показания пред съда и възможността за налагане на осъдителни присъди на базата на анонимен свидетел и специални разузнавателни средства.

Сериозни възражения по тези промени бяха направени и от адвокатурата, и от правозащитните организации. Възражения имаше, включително и от депутати от групите, подкрепящи правителството, което в крайна сметка стана причина да се забави разглеждането им от Народното събрание.

Предложените промени безспорно преместват баланса в наказателния процес, разширявайки правомощията на органите на обвинението и ограничавайки правата на защитата. Трудно би могло да се отстоява тезата обаче, че тези промени неизбежно водят до нарушаване на гарантирани по международно право основни права на обвиняемия в наказателния процес. Причината за това е, че всички ограничения на защитата (по начина, по който са формулирани в законопроекта) и

разширените правомощия на обвинението минават през преценката на съда

Възможността за назначаване на резервен служебен защитник е предвидена в законопроекта като крайна мярка, към която съдът би следвало да пристъпи само когато не може да гарантира по друг начин осъществяването на ефективен съдебен процес. В практиката си Европейският съд по правата на човека приема, че в определени случаи е възможно назначаването на адвокат против волята на подсъдимия. Въпросът във всеки конкретен случай ще опира до преценка дали действително съдът не може да гарантира по друг начин ефективен процес.

Съдът ще е този, който ще преценява - на базата на собствената си независима преценка - всички обстоятелства: и показанията на разследващия полицаи, и тяхната достоверност на фона на съществуващите писмени доказателства по делото, както и доказаността на обвинението въз основа на специални разузнавателни средства и анонимни свидетели. И съдът би следвало да намали размера на присъдата, ако предварителното производство дълго се е разтакавало без основателна причина.

Силният аргумент на опонентите на промените в НПК е не толкова по отношение на конкретните предложения за законодателни промени. Истински силният аргумент е, че те премахват някои формални гаранции за правата на обвиняемия, предоставяйки дискреция на съда и

съмнението, че българският съд не е достатъчно компетентен и независим

за да може достатъчно професионално и безпристрастно да арбитрира в такива ситуации. Агресивната наказателна политика на правителството от последните месеци, особено в комбинация с постоянните атаки от страна на министър Цветанов към съда, подхранва тези страхове и ги прави по-основателни.

Означава ли това, че правителството трябва да се откаже от промените в НПК или от агресивната си наказателна политика?

По скоро не. В ситуацията, в която е България - на трайно срастване на организираната престъпност и държавните структури, агресивната наказателна политика е оправдана, най-вече като инструмент за управление на публичните очаквания. Тя изпраща ясен сигнал, че поведение, което досега е било толерирано, вече няма да бъде. Тя е инструмент и за преодоляване на страха и възвръщане на доверието към и мотивацията на държавните институции на обвинението.

Правителството обаче трябва да си дава сметка, че такава стратегия е рискова най-вече за самото него, и да поеме своя риск. Задържането на заподозрени на базата на минимални доказателства - с очакването такива да се съберат бързо в първите часове и дни на разследването, е стратегия, която може и да не успее. Целенасоченото наводняване на медиите с образи от акциите на полицията утре може

да го направи за смях, ако се окаже, че акциите са се провалили

И тук е основният проблем с поведението на правителството. Вместо да поеме риска от избраната от него стратегия, то се опитва максимално да прехвърли отговорността на съда, подкопавайки институционалната му независимост. Парадоксът е, че по този начин правителството подхранва основателността на възраженията към собствените му предложения за изменение на НПК.

Опитвайки се да се измъкне от това противоречие, вътрешният министър Цветан Цветанов започна през последните дни да говори за проблемите с корупцията в съда. Това обаче няма да му помогне. Не защото такъв проблем няма, а защото това говорене е прекалено очевиден опит да се прехвърли собствената отговорност върху съда. И още по-важно - защото излага на показ по най-болезнен за правителството начин основния му проблем в областта на политиката му по правосъдие и вътрешен ред - пълната липса на концепция и предложения за реформа в управлението на съдебната система.

**Авторът е програмен директор в Центъра за либерални стратегии*

Автор: **Иван Кутузов**

ДНЕВНИК

© 2001 – 2010 Икономедиа АД съгласно [Общи условия](#) за ползване. Уеб разработка на [Икономедиа](#) + дизайн на [Cog Graphics](#). Някои снимки © 2010 Associated Press и Reuters. Всички права запазени.